

Κριτήριο Αξιολόγησης

Θεματική: Γλώσσα

* Το κριτήριο είναι διαρθρωμένο σε εξεταστική μορφή πανελλαδικών εξετάσεων

ΚΕΙΜΕΝΟ Ι

Υπάρχει ιδανικός ομιλητής της γλώσσας;

Δεν υπάρχει στη γλώσσα «ιδανικός ομιλητής». Θα διατυπώσω εδώ μερικές σκέψεις για το θέμα αυτό, τις οποίες θέτω στην κρίση των αναγνωστών.

Κατ' αρχάς, τι θα σήμαινε και ποιος θα χαρακτηριζόταν «ιδανικός ομιλητής»; Θα ήταν, νομίζω, αυτονόητα αυτός που κατέχει πλήρως τη μητρική του γλώσσα σε όλα τα επίπεδα και που τη χρησιμοποιεί άψογα στον προφορικό και τον γραπτό του λόγο. Τι σημαίνει όμως αυτό στην πράξη; Ότι γνωρίζει άριστα όλο τον λεξιλογικό θησαυρό μιας γλώσσας, όλο τον γραμματικό μηχανισμό και όλες τις δυνατές συντακτικές λειτουργίες της γλώσσας. Ακόμη, ότι γνωρίζει την ιστορική γραφή (ορθογραφία) όλων των λέξεων και τύπων και, το κυριότερο, ότι γνωρίζει όλο το φάσμα εφαρμογής των χρήσεων λέξεων, τύπων και συντακτικών δομών στα διάφορα επίπεδα της πραγματικής επικοινωνίας. Αν, λοιπόν, σκεφθούμε τον όγκο, τις διαστάσεις και την πολυπλοκότητα αυτής της γνώσης, μπορούμε να καταλάβουμε γιατί είναι ανέφικτο να υπάρξει «ιδανικός ομιλητής», δηλαδή ένα ιδανικό πρότυπο γνώσης και χρήσης μιας συγκεκριμένης γλώσσας.

Αυτό που υπάρχει είναι ο «προσεκτικός ομιλητής», δηλαδή ο ευαίσθητος χρήστης, που πασχίζει ακατάπαυστα να αρθρώνει ποιοτικό λόγο. Είναι αυτός που καλλιεργεί και εμπλουτίζει συνεχώς τη γνώση του στη γλώσσα με διαβάσματα και ακούσματα, με συνεχή άσκηση στην παραγωγή και κατανόηση κειμένων (προφορικών και γραπτών), με εντατική προσπάθεια για κατάλληλες επιλογές σε όλα τα επίπεδα, με ανεπτυγμένο γλωσσικό αίσθημα και διά βίου μαθητεία στη γλώσσα. Είναι αυτός που πιστεύει στη γλώσσα του ως αξία, δηλαδή ως φυσικό συμπλήρωμα της σκέψης του, ως πολιτιστική κληρονομιά του και, τελικά, ως ταυτότητα. Είναι ο ομιλητής που έχει συναίσθηση ότι στην αναμέτρησή του με τη γλώσσα είναι εκ των προτέρων «ηττημένος», επιμένει όμως να αγωνίζεται για μια «αξιοπρεπή ήττα», στην οποία ο λόγος του δε θα έχει, κατά το δυνατόν, προδώσει τη σκέψη του, αξιοποιώντας τις δυνατότητες που του παρέχει η γλώσσα του. Χρειάζεται ταπεινοσύνη και αίσθηση ορίων, για να έχει ο ομιλητής επίγνωση των πεπερασμένων δυνάμεών του σε σχέση με τον κολοσσό κάθε φυσικής γλώσσας, ιδίως μιας πολιτιστικά καλλιεργημένης γλώσσας που συμβαίνει να είναι η Ελληνική.

Ωστόσο, αυτή η αδυναμία είναι συγχρόνως και μια διανοητική πρόκληση για κάθε ομιλητή. Από αυτόν θα κατακτηθεί η γλώσσα σε τέτοια έκταση και τόσο βάθος, ώστε θα εξασφαλιστεί η μεγαλύτερη δυνατή ποιότητα στον λόγο του. Ο Βιτγκενστάιν δε μας έχει διδάξει μόνο ότι τα όρια του κόσμου μας είναι τα όρια της γλώσσας μας, αλλά μας έχει εμψυχώσει ότι μπορούμε να εκφράσουμε καθαρά με τη γλώσσα μας ό,τι συλλαμβάνουμε καθαρά με τον νου μας. Η καθαρότητα της σκέψης μας, δηλαδή, εξασφαλίζει και την ποιότητα του λόγου μας. Άλλη πρόκληση αυτή, άλλος παράλληλος αγώνας. Αυτός όμως ο

διπλός αγώνας δικαιώνει την ύπαρξή μας και, στην πράξη, χαράσσει τα όρια της ελευθερίας μας που είναι συνυφασμένα με τη σκέψη και τη γλώσσα μας. Αυτός ο αγώνας και αυτή η αγωνία εκφράζονται με αφοπλιστική απλότητα και ευθυβολία στα λόγια του μεγάλου στοχαστή – ποιητή, του Διονυσίου Σολωμού, «μήγαρις (= μήπως τάχα) πως έχω άλλο τι στον νου μου πάρεξ (= εκτός από) ελευθερία και γλώσσα».

Γεώργιος Μπαμπινιώτης, εφ. Το Βήμα, 01-03-2014 (διασκευή)

ΚΕΙΜΕΝΟ II

Το «Άξιον Εστί» εκδόθηκε το 1959 από τον Οδυσσέα Ελύτη και αποτελείται από τρεις ενότητες. Το παρακάτω αποτελεί απόσπασμα από τον *Ψαλμό Β. Ο δεύτερος Ψαλμός του Άξιον Εστί* αποτελεί έναν εξάισιο ύμνο για τον Ελληνισμό και την ελληνική ταυτότητα.

Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική

Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική.
το σπίτι φτωχικό στις αμμουδιές του Ομήρου...
Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου στις αμμουδιές του Ομήρου...
Εκεί σπάροι¹ και πέρκες
ανεμόδαρτα ρήματα
ρεύματα πράσινα μες στα γαλάζια
όσα είδα στα σπλάχνα μου ν' ανάβουνε
σφουγγάρια, μέδουσες
με τα πρώτα λόγια των Σειρήνων
όστρακα ρόδινα με τα πρώτα μαύρα ρίγη...
Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου, με τα πρώτα μαύρα ρίγη...
Εκεί ρόδια, κυδώνια
θεοί μελαχροinoί, θείοι κ' εξάδελφοι
το λάδι αδειάζοντας μες στα πελώρια κιούπια².
Και πνοές από τη ρεμματιά ευωδιάζοντας
λυγαριά και σχίνο³
σπάρτο⁴ και πιπερόριζα
με τα πρώτα πιπίσματα⁵ των σπίνων
ψαλμωδίες γλυκές με τα πρώτα-πρώτα Δόξα Σοι...
Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου, με τα πρώτα-πρώτα Δόξα Σοι!..
Εκεί δάφνες και βάγια
θυμιατό και λιβάνισμα
τις πάλες ευλογώντας και τα καριοφίλια
στο χώμα το στρωμένο με τ' αμπελομάντιλα ,

¹ Σπάρος= είδος ψαριού

² Κιούπι= πιθάρι

³ Σχίνος= μαστιχόδεντρο

⁴ Σπάρτο= θάμνος με κίτρινο άνθος

⁵ Πίπισμα= τιτίβισμα

κνίσεσ⁶, τσουγκρίσματα
και Χριστός Ανέστη
με τα πρώτα συμπάρα των Ελλήνων!
Αγάπες μυστικές με τα πρώτα λόγια του Ύμνου...
Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου, με τα πρώτα λόγια του Ύμνου!...

ΘΕΜΑ Α

A1. Για ποιον λόγο, σύμφωνα με τον συγγραφέα του κειμένου Ι, δεν είναι δυνατόν να υπάρξει «ιδανικός ομιλητής» της γλώσσας; (60 έως 80 λέξεις)

Μονάδες 20

ΘΕΜΑ Β

B1. Να επαληθεύσετε ή να διαψεύσετε, με βάση το Κείμενο Ι, τις παρακάτω περιόδους λόγου, γράφοντας δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε περίοδο τη λέξη Σωστό ή Λάθος.

- α) «Ιδανικός ομιλητής» ορίζεται το άτομο που κατέχει σε ικανοποιητικό βαθμό τη χρήση της γλώσσας σε τουλάχιστον ένα επίπεδό της.
- β) Η κυριότερη δεξιότητα του «ιδανικού ομιλητή» είναι η γνώση της ιστορικής γραφής και του λεξιλογικού θησαυρού της.
- γ) Ο «προσεκτικός ομιλητής» χαρακτηρίζεται ευαίσθητος λόγω της συνεχούς προσπάθειάς του για εκμάθηση της γλώσσας.
- δ) Η καλλιέργεια της χρήσης της γλώσσας από τον «προσεκτικό ομιλητή» είναι μονομερής ενέργεια.
- ε) Σύμφωνα με τον Βιτγκενστάιν η γλώσσα αποτελεί το μέσο για την έκφραση της σκέψης μας.

Μονάδες 10

B2. Να εντοπίσετε στο κείμενο δύο παραδείγματα συνυποδηλωτικής χρήσης της γλώσσας. Τι πετυχαίνει με αυτή την επιλογή ο συγγραφέας του κειμένου;

Μονάδες 5

B3. Να αναγνωρίσετε το είδος της σύνταξης στις παρακάτω προτάσεις και να μετατραπεί η καθεμιά στην αντίθετή της. Τι επιτυγχάνει με τη χρήση της καθεμιάς;

- α) «καλλιεργεί και εμπλουτίζει συνεχώς τη γνώση του στη γλώσσα με διαβάσματα και ακούσματα, με συνεχή άσκηση στην παραγωγή και κατανόηση κειμένων (προφορικών και γραπτών)»

⁶ Κνίσα= τσίκνισμα, η μυρωδιά του καπνού κατά το ψήσιμο κρέατος

β) «Από αυτόν θα κατακτηθεί η γλώσσα σε τέτοια έκταση και τόσο βάθος, ώστε θα εξασφαλιστεί η μεγαλύτερη δυνατή ποιότητα στον λόγο του.»

Μονάδες 10

B4. α) Να καταγράψετε τις λέξεις ή φράσεις με τις οποίες επιτυγχάνεται η συνοχή μεταξύ των παραγράφων του κειμένου. Να δηλωθεί η νοηματική σχέση σε περιπτώσεις συνοχής με διαρθρωτικές λέξεις.

Μονάδες 6

β) i) «Ο ευαίσθητος χρήστης [...] πασχίζει ακατάπαυστα να αρθρώνει ποιοτικό λόγο»: Να αντικαταστήσετε τη λέξη «ακατάπαυστα» με μία συνώνυμη λέξη, με βάση τη σημασία της στο κείμενο, και να χρησιμοποιήσετε τη συνώνυμη λέξη σε μία πρόταση που θα δημιουργήσετε.

ii) «μας έχει εμψυχώσει»: Να αντικαταστήσετε τη λέξη «εμψυχώσει», με μία αντώνυμη λέξη και να τη χρησιμοποιήσετε σε μία πρόταση που θα δημιουργήσετε.

Μονάδες 4

ΘΕΜΑ Γ

Γ1. Σύμφωνα με το ποίημα η ελληνική γλώσσα αποτελεί βασικό στοιχείο για τη συνέχεια του Ελληνισμού μέσα στον χρόνο. Ποιοι στίχοι επιβεβαιώνουν τη συνέχεια της ελληνικής γλώσσας στο πέρας του χρόνου (Αρχαία χρόνια – βυζαντινά χρόνια – σύγχρονη Ελλάδα) και τι υπηρετεί με την επανάληψή τους (*Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου...*);

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Δ

Δ1. Με αφορμή την άποψη που διατυπώνεται στο κείμενο, ότι «Δεν υπάρχει στη γλώσσα «ιδανικός ομιλητής»... Αυτό που υπάρχει είναι ο «προσεκτικός ομιλητής», δηλαδή ο ευαίσθητος χρήστης, που πασχίζει ακατάπαυστα να αρθρώνει ποιοτικό λόγο.», να γράψετε ένα άρθρο 350 περίπου λέξεων για την τοπική εφημερίδα. Σε αυτό να αναφερθείτε σε τρόπους που μπορεί ο σύγχρονος νέος να καλλιεργήσει και να εμπλουτίσει τη γνώση του στη γλώσσα και πώς μπορεί το περιβάλλον του να τον βοηθήσει.

Μονάδες 30